

Оцінка потенціалу розвитку страхування сільськогосподарської продукції в Україні

Постановка проблеми. Функціонування ринку аграрного страхування потребує визначення потенційних можливостей його розвитку як важливої передумови посилення страхового захисту аграріїв. Оцінювання страхового потенціалу в аграрній сфері є необхідним для координації тактичних і стратегічних цілей, орієнтованих на стимулювання ділової та інвестиційної активності суб'єктів страхового процесу. Ключовою передумовою використання наявного страхового потенціалу для страхування сільськогосподарської продукції є забезпечення еквівалентності майнових інтересів страховиків і страхувальників у процесі розподілу (перерозподілу) потенційних ризиків через механізм страхування.

Характерною ознакою остатнього десятиліття для багатьох країн світу є розвиток аграрного страхування як незамінного фінансово-економічного інструменту протидії ризикам, пов'язаним із процесом сільськогосподарського виробництва. Зокрема, за 2005-2015 роки сумарна сума страхових премій у світі зросла майже в 4 рази – з 8,0 до 31,4 млрд дол. [10, с. 4]. Збільшення обсягів акумульованих страхових платежів сприяло розширенню страхового покриття. Наприклад, за 2015 рік у США співвідношення між посівними та застрахованими площами становило 88%, Канаді – 72, Іспанії – 80, Китаї – 45, Греції – 100% [11], а в Україні за 2016 андерайтинговий рік даний показник становив лише 2,5% [9], що, звісно, не відображає реальних потреб аграріїв у страховому захисті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії й методології аграрного страхування зробили

такі відомі зарубіжні вчені: J. Glauber [10], J. Graber [11], O. Mahul і C. Stutley [12], N. Zarkovic [14] та вітчизняні – Ю. Алескерова [1], О. Залетов [2], С. Навроцький [3], О. Остапенко [6] та ін. Наукове обґрунтування сутності поняття потенціалу з позиції економічної теорії відображено у працях І. Бистрякова, Е. Лібанової, М. Хвесика [7], І. Чічкало-Кондрацької [8] й ін. Проте питання оцінювання потенціалу розвитку страхування сільськогосподарської продукції залишалось поза увагою в науковій літературі, що й зумовило потребу в даному дослідженні.

Мета статті – оцінювання потенційних можливостей страхування сільськогосподарської продукції в Україні у територіальному, галузевому й інституціональному вимірах і формулювання пропозицій щодо їх реалізації.

Виклад основних результатів дослідження. Наукова інтерпретація сутності поняття “потенціал” розглядається як спроможність підприємства забезпечити своє довгострокове функціонування та досягнення стратегічних цілей за наявних кількості, якості й структури ресурсів, тобто потенціал підприємства розглядається як ресурси і як можливості щодо їх ефективного використання в процесі досягнення цілей [8, с. 18]. У національній доповіді державної установи “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України” щодо соціально-економічного потенціалу сталого розвитку країни та її регіонів зазначається, що потенціал орієнтований на розвиток (майбутнє), тобто поєднує певні значення як “можливості” та “перспективи”, так і “здатність” та “спроможність” одночасно із наявною в межах певної держави сукупністю різних ресурсів [7, с. 14].

Зважаючи на наявний потенціал земельних ресурсів в Україні, постає необхідність у створенні сприятливих і, головне, безпечних умов господарювання в сільській місцевості. Для багатьох національних економік світу аграрне страхування розглядається як незамінний інструмент стабілізації доходів фермерів, особливо з огляду на ймовірність прояву природно-кліматичних, антропогенних, екологічних та фінансово-економічних ризиків [12, 14, 15]. Логіка наукового дослідження доводить про доцільність оцінювання потенціалу розвитку страхування сільськогосподарської продукції на територіальному, галузевому й інституціональному рівнях.

Територіальний потенціал формується у межах площ зібраного врожаю, галузевий – залежить від загальної посівної площі сільськогосподарських культур, які залучаються до процесу аграрного страхування. Наявність інституціональної спроможності щодо забезпечення взаємовигідного розподілу ризиків і відповідальності між страховиками та страхувальниками створює необхідні передумови реалізації територіального й галузевого потенціалів розвитку ринку аграрного страхування. Пріоритетні цілі та завдання оцінювання територіального, галузевого й інституціонального потенціалів розвитку аграрного страхування відображено на рисунку.

Взаємозв'язок територіального, галузевого та інституціонального потенціалів розвитку ринку аграрного страхування

Джерело: Розроблено автором.

При оцінюванні потенціалу розвитку ринку аграрного страхування по областях України використовували такі показники: посівна та застрахована площі, страхова сума й страхова премія. Визначальною умовою розподілу ризиків між суб'єктами аграрного страхування є механізм формування страхових сум, тобто визначення ліміту фінансово-економічної відповідальності, в межах якого страховик зобов'язується відшкодувати

збитки страхувальнику в разі настання страхових подій, передбачених договором страхування. У теорії та практиці сільськогосподарського страхування, як правило, страхова сума не перевищує 80 % вартості об'єкта страхування, що зумовлює необхідність встановлення певних параметрів при формуванні страхових відносин в аграрній сфері.

Застосовуючи метод гіпотетичного передбачення було проведено ранжування ліміту відповідальності страховика у межах: 10%; 15; 25; 40; 50%. Наявність широкого діапазону страхового покриття надає можливості аграріям щодо вибору оптимального рівня страхового захисту, виходячи з їхніх фінансово-економічних можливостей. Згідно з логікою страхового процесу зі зростанням обсягів застрахованих площ збільшується ліміт відповідальності страховиків і суми страхових премій.

Як методичну основу для розрахунку потенційного розміру страхової премії використовували фактичну посівну площу сільськогосподарських культур, рівень використання потенціалу та розмір страхової премії на 1 га застрахованої площі. Обсяг ліміту відповідальності залежить від розміру страхового тарифу й суми страхового платежу. Згідно з формулами (1) та (2) оцінюється існуючий потенціал капіталізації страхових премій (P) і страхових сум (I) у територіальному вимірі:

$$P_i = S_i \cdot \frac{R_p}{100} \cdot K_i, \quad (1)$$

де P_i – потенційний розмір страхової премії в i -й адміністративній області, *млн грн*; S_i – фактична посівна площа сільськогосподарських культур в i -й адміністративній області, *тис. га*; R_p – рівень використання потенціалу, %; K_i – розмір страхової премії з розрахунку на 1 га, *грн*.

$$I_i = \frac{P_i \times 100}{T_i}, \quad (2)$$

де I_i – потенційний розмір ліміту відповідальності страховиків в i -й адміністративній області, *млн грн*; T_i – страховий тариф в i -й адміністративній області, %.

Відповідно до формул (3) та (4) оцінюються аналогічні показники в галузевому вимірі:

$$P_j = S_j \times \frac{R_p}{100} \cdot K_j, \quad (3)$$

де P_j – потенційний розмір страхової премії в розрізі страхування j -ї сільськогосподарської культури, *млн грн*; S_j – посівна площа j -ї сільськогосподарської культури, *тис. га*; K_j – розмір премії з розрахунку на 1 га при страхуванні j -ї сільськогосподарської культури, *грн*.

$$I_j = \frac{P_j \times 100}{T_j}, \quad (4)$$

де I_j – потенційний розмір ліміту відповідальності в розрізі j -ї сільськогосподарської культури, *млн грн*; T_j – страховий тариф у розрізі j -ї сільськогосподарської культури, %.

Порівняння фактичних даних із потенційно можливими показниками розвитку аграрного страхування показує досить низький рівень використання інструментів страхового захисту в протидії існуючим ризикам (табл. 1). Проведені розрахунки дають підстави констатувати про рівномірний розподіл потенціалу між областями України. Водночас найбільший потенціал розвитку страхування сконцентрований у Вінницькій (821,10 тис. га), Дніпропетровській (960,10 тис. га), Запорізькій (815,10 тис. га), Кіровоградській (846,30 тис. га), Миколаївській (766,70 тис. га), Одеській (923,10 тис. га), Полтавській (859,80 тис. га), Харківській (880,20 тис. га) та Херсонській (675,70 тис. га) областях. Найнижчий потенціал розвитку зафіксовано в Закарпатській (95,10 тис. га), Івано-Франківській (185,70 тис. га) і Чернівецькій (152,90 тис. га) областях.

За умов страхового покриття 50 % від загальної посівної площі у 2016 році сукупний територіальний потенціал застрахованих площ становив би 13513,00 тис. га. Розмір ліміту страхової відповідальності за умови покриття 50 % страхового поля визначено в сумі 106835,80 млн грн, а розмір страхової премії – 2757,30 млн грн відповідно. Середній показник використання територіального потенціалу аграрного страхування за посівними площами становив у 2016 році лише 2,50%.

1. Оцінка територіального потенціалу розвитку аграрного страхування по областях України за 2016 р.*

Область	Оцінка потенціалу розвитку за умов 50% покриття страхуванням посівних площ, страхових сум та страхових премій						Відношення застрахованих до посівних площ, %
	Застрахована площа, тис. га		Страхова сума, млн грн		Страхова премія, млн грн		
	фактичні дані	розрахункові показники страхового покриття	фактичні дані	розрахункові показники страхової відповідальності	фактичні дані	розрахункові вартості страхування	
Вінницька	35,6	821,10	370,36	8395,70	8,37	193,10	2,17
Волинська	1,4	276,10	14,76	2954,50	0,49	97,50	0,25
Дніпропетровська	39,8	960,10	383,51	9379,30	11,28	272,00	2,07
Донецька	4,6	494,80	14,96	1595,00	0,59	63,80	0,46
Житомирська	19,3	440,80	137,96	3141,20	4,68	106,80	2,19
Закарпатська	0,1	95,10	1,58	1488,60	0,05	52,10	0,05
Запорізька	17,3	815,10	112,23	5270,00	1,12	52,70	1,06
Івано-Франківська	8,1	185,70	101,62	2319,20	2,63	60,30	2,18
Київська	13,6	582,00	102,99	4342,90	2,13	91,20	1,17
Кіровоградська	20,6	846,30	45,54	1866,70	2,18	89,60	1,22
Луганська	15,0	393,10	129,44	3387,80	5,30	138,90	1,89
Львівська	16,0	331,00	108,17	2257,60	3,60	74,50	2,42
Миколаївська	39,0	766,70	250,15	4940,90	11,06	217,40	2,54
Одеська	34,2	923,10	557,88	16200,00	3,60	97,20	1,85
Полтавська	70,6	859,80	466,23	5670,80	11,17	136,10	4,11
Рівненська	3,8	273,90	31,74	3541,70	1,18	85,00	0,69
Сумська	41,5	561,20	180,63	2436,80	6,85	92,60	3,70
Тернопільська	28,6	406,10	271,14	3800,00	6,42	91,20	3,52
Харківська	25,3	880,20	81,53	2829,70	3,01	104,70	1,44
Херсонська	55,7	675,70	314,88	3795,80	15,02	182,20	4,12
Хмельницька	115,2	576,60	1453,79	7215,40	37,48	187,60	9,99
Черкаська	14,2	597,50	67,13	2841,90	2,09	88,10	1,19
Чернівецька	16,1	152,90	374,48	3572,00	9,41	89,30	5,27
Чернігівська	40,0	598,10	236,15	3592,30	6,25	93,40	3,34
Усього	675,6	13513,00	5808,85	106835,80	156,00	2757,30	-

*Примітка: Статистичні дані щодо Автономної Республіки Крим не враховані у зв'язку з їхньою відсутністю.

Джерело: Розраховано автором за даними [6, 9].

Реалізація територіального потенціалу розвитку аграрного страхування знаходиться у тісному взаємозв'язку з галузевими можливостями розширення страхового захисту аграріїв. Проведений аналіз фактичних показників застрахованих площ, сформованих лімітів відповідальності страховика (страхо-

вих сум) та сплачених страхових премій у 2016 році по сільськогосподарських культурах доводить про низький рівень використання існуючого потенціалу аграрного страхування щодо розподілу ризиків і відповідальності між учасниками страхового процесу (табл. 2).

2. Оцінка галузевого потенціалу розвитку страхування сільськогосподарських культур*

Сільськогосподарська культура	Рівень використання потенціалу						Відношення застрахованих до посівних площ, %
	Фактичні дані			Розрахункові дані за умов 50% покриття страхуванням посівних площ			
	Умовні позначення						
	Q	S	P	Q	S	P	
Пшениця: озима	481,1	2796,6	100,7	3006,5	16153,8	630,0	8,00
яра	4,8	90,8	2,1	94,0	1588,5	41,3	2,55
Ячмінь: озимий	7,8	30,3	0,9	503,0	1705,9	58,0	0,78
ярий	2,3	31,9	0,5	930,5	9287,0	213,6	0,13
Жито озиме	1,7	8,4	0,3	72,0	315,8	12,0	1,19
Кукурудза	34,5	525,0	4,2	2143,0	13085,0	261,7	0,80
Соя	16,0	446,5	10,2	934,5	21414,3	599,6	0,86
Соняшник	72,1	1098,0	19,3	3036,5	35317,4	812,3	1,19
Ріпак	27,5	187,9	5,6	434,5	2600,0	88,4	3,16
Цукровий буряк	14,1	357,4	5,8	146,0	2634,8	60,6	4,83
Гречка	2,1	32,2	1,2	77,0	1117,9	43,6	1,36
Горох	0,9	20,7	0,5	120,0	242,6	65,5	0,28
Квасоля	1,0	24,1	0,6	18,0	403,7	10,9	2,78
Льон	2,8	38,7	1,0	34,0	429,6	11,6	4,12
Овочі	6,8	120,4	3,0	237,5	9012,3	199,4	1,52
Разом	675,6	5808,9	156,0	11787,5	115308,6	3108,5	-

*Примітка: Q – застрахована площа, тис. га; S – страхова сума, млн грн; P – страхова премія, млн грн.

Джерело: Розраховано автором на основі даних [6, 9, 13].

Оцінювання потенціалу розвитку страхування в рослинництві показує, що загальна застрахована площа у 2016 році становила 675,6 тис. га, або лише 2,5% від посівних площ сільськогосподарських культур, залучених до процесу аграрного страхування. Фактичні показники застрахованих площ від посівних становили: озимої пшениці – 8,00%; ярої пшениці – 2,55%; ріпаку – 3,16%; цукрового буряку – 4,83%; льону – 4,12%; квасолі – 2,78%, решта сільськогосподарських культур застраховані менше 2% від наявного потенціалу. При використанні існуючого потенціалу розвитку аграрного страхування на рівні 10% розмір застрахованих площ становитиме 2357,40 тис. га, за умов 15% – 3536,10 тис. га, 25% – 5893,50; 40% – 9429,60; 50% – 11787,00 тис. га відповідно. Забезпечення 50% страхового покриття посівних площ зумовлює необхідність збільшення ліміту відповідальності страховиків та страхових премій майже у 20 разів (з 5808,9 до 115308,60 млн грн і з 156,0 до 3108,50 млн грн).

Нарощування обсягів аграрного страхування потребує підвищення інституціональної спроможності страхових компаній. Саме завдяки їхньому функціонуванню відбуваються процеси розподілу ризиків і відповідальності, страхувальники за відповідну плату одержують страховий захист. Досліджуючи професійну діяльність страхових компаній в Україні, необхідно констатувати, що на фоні скорочення їх загальної кількості протягом 2012-2016 років на 23% спостерігається збільшення акумульованих сум страхових премій на 164,55% та страхових виплат – 166,13%. Це, безумовно, доводить про зростання ділової й інвестиційної активності учасників страхового процесу. Водночас сегмент аграрного страхування в структурі майнових видів страхування має поки що незначні позиції. Частка страхових премій і виплат з аграрного страхування в загальній структурі майнових видів страхування за досліджуваний період становила менше 1% (табл. 3).

Наведені дані показують, що потенціал багатьох страхових компаній щодо надання відповідних послуг аграріям невикористаний. Це пов'язано, насамперед, із важкою прогнозованістю сільськогосподарських ри-

зиків та високою ймовірністю їх реалізації, необхідністю концентрації значних страхових резервів для забезпечення платоспроможності й ліквідності страховика.

3. Відображення тенденцій розвитку аграрного страхування у сегменті майнових видів страхування

Рік	Майнові види страхування			Аграрне страхування			Частка аграрного страхування у структурі майнових видів страхування, %		
	страхові компанії, од.	страхові премії, млн грн	страхові виплати, млн грн	страхові компанії, од.	страхові премії, млн грн	страхові виплати, млн грн	страхові компанії	страхові премії	страхові виплати
2012	352	19698,7	5068,8	14	130,5	53,5	3,98	0,66	1,06
2013	345	26185,1	4502,6	8	135,4	13,1	2,32	0,52	0,29
2014	325	24607,5	4826,2	10	72,8	5,5	3,08	0,31	0,11
2015	312	27549,4	7608,9	12	77,7	10,0	3,85	0,28	0,13
2016	271	32414,2	8421,2	11	156,0	10,0	4,06	0,48	0,12

Джерело: Розраховано автором на основі даних [4, 9].

Методичною базою для розрахунку потенціалу розвитку страхування сільськогосподарських культур були фактичні показники: застрахованих площ; акумульованих платежів; страхових сум і сформованого капіталу по страхових компаніях, які надавали послуги аграріям у 2016 році. За допомогою формул 5-8 оцінено можливий потенціал страхування земель сільськогосподарського призначення, страхових премій, ліміту відповідальності страховиків, а також величини капіталу, необхідного для покриття страхуванням аграрних ризиків.

$$S_k = \frac{S_k^f}{n} \times \left(\sum_{j=1}^m S_j \times \frac{R_p}{100} \right), \quad (5)$$

де S_k – потенційний обсяг застрахованих площ k -ю страховою компанією, тис га; S_k^f – фактично застрахована площа k -ю страховою компанією, тис. га; n – кількість страхових компаній, од.; m – кількість застрахованих культур, од.

$$K_k = \frac{K_k^f}{n} \times \left(\sum_{j=1}^m S_j \cdot \frac{R_p}{100} \times K_j \right), \quad (6)$$

де K_k – потенційна сума акумульованих страхових премій у k -ї страхової компанії,

млн грн; K_k^f – фактична сума страхової премії у k -ї страхової компанії, млн грн.

$$I_k = \frac{I_k^f}{\sum_{k=1}^m I_k^f} \times \left(\sum_{j=1}^m S_j \times \frac{R_p}{100} \times K_j \right), \quad (7)$$

де I_k – потенційний розмір ліміту відповідальності у k -ї страхової компанії, млн грн; I_k^f – фактичний ліміт відповідальності у k -ї страхової компанії, млн грн.

$$C_k = \frac{C_k^f}{\sum_{k=1}^m C_k^f} \times \frac{I}{C} \times \left(\sum_{j=1}^n S_j \times \frac{R_p}{100} \times K_j \times t_j \right), \quad (8)$$

де C_k – потенційний розмір капіталу k -х страхових компаній, які брали участь у страхуванні сільськогосподарської продукції, млн грн; C_k^f – фактичний капітал k -ї страхової компанії, млн грн; I – фактичний ліміт відповідальності страховиків, млн грн; C – фактична загальна сума капіталу страховиків, млн грн.

Підвищення фінансово-економічного інтересу страховиків до ринку аграрного страхування можливе за умов нарощування обсягів інвестування в страховий захист аграріїв, що сприятиме капіталізації страхових резервів та вільних резервів страховиків. У таблиці 4 наведено фактичні й розрахункові дані потенціалу розвитку страхування сільськогосподар-

ських ризиків із метою оцінювання спроможності страхових компаній із позицій достатності страхового капіталу для забезпечення на-

лежного рівня страхового захисту в аграрній сфері.

4. Оцінка інституціонального потенціалу страхування сільськогосподарських культур по страховим компаніям*

Страхова компанія	Рівень використання потенціалу							
	Фактичні дані				Розрахункові дані за умов 50 % покриття страхуванням посівних площ			
	Умовні позначення							
	Q	S	P	K	Q	S	P	K
ПрАТ “УАСК АСКА”	143,20	1783,50	48,69	732,28	2498,37	35402,46	970,87	14537,56
ПрАТ “СК АХА Страхування”	26,20	217,80	5,20	1266,14	457,10	4323,33	103,69	25135,96
ПрАТ “СК “БРОКБІ-ЗНЕС”	12,40	115,60	2,73	219,64	216,34	2294,66	54,44	4360,32
ПрАТ СК “Здорово”	16,50	152,50	5,36	83,00	287,87	3027,12	106,88	1647,80
ПрАТ “АСК “ІНГО Україна”	206,70	1338,70	22,27	1291,10	3606,24	26573,18	444,06	25631,62
ПАТ “СК “Країна”	15,70	154,50	6,33	232,41	273,91	3066,82	126,22	4613,90
ПАТ “СК “Оранта січ”	1,50	7,90	0,004	68,34	26,17	156,81	0,08	1356,76
ПрАТ “СК “PZU Україна	12,60	1022,50	31,16	842,36	1964,50	20296,62	621,33	16722,92
ПрАТ “СК“ТАС”	3,90	17,90	0,76	834,23	68,04	355,31	15,15	16561,51
ПАТ “СК“Універсальна”	134,80	990,90	33,05	550,53	2351,82	19669,36	659,01	10929,33
ПрАТ “Українська пожежно-страхова компанія”	2,10	7,20	0,34	451,95	36,64	142,92	6,78	8972,32
Разом	675,60	5809,00	155,89	6571,98	11787,00	115308,60	3108,51	130470,00

*Примітка: Q – застрахована площа, тис. га; S – страхова сума, млн грн; P – страхова премія, млн грн; K – капітал страхової компанії, млн грн.

Джерело: Розраховано автором на основі даних [2, 4, 9].

Подальше розширення страхового поля в аграрній сфері потребує суттєвої докапіталізації страхових компаній, які залучені до процесу надання послуг виробникам сільськогосподарської продукції, а також інших страховиків, що спеціалізуються на майнових видах страхування. Взагалі капітал страхової компанії відображений сукупністю власного (статутного, додаткового, резервного і нерозподіленого прибутку, або непокритого збитку, залученого (сформованих страхових резервів, різних видів цільового фінансування тощо) та позикового (кредити, емісія акцій і облігацій, доходи майбутніх періодів та ін.) капіталу. Від збалансованості структурних елементів капіталу страхових компаній залежить їхня спроможність приймати сільськогосподарські ризики на страхування й надавати відповідний захист майновим інтересам аграріїв.

За результатами дослідження встановлено, що загальний рівень капіталізації 11 страхових компаній, які надавали відповідні послуги в аграрній сфері, був 6571,98 млн грн, ця сума становить 113,13% від обсягу (5809,00 млн грн) прийнятих зобов'язань страховиками у 2016 році, але значений ліміт відповідальності має лише 5,04 % від потенційно можливого. Проведені розрахунки показують, що при забезпеченні 10% ліміту відповідальності страховиків за сільськогосподарські ризики страхова сума становитиме 23061,72 млн грн, а достатність капіталу оцінюється в 26094,00 млн грн; за умов 15% страхового покриття вищезазначені показники становитимуть 34592,58 і 39141,00 млн грн; 25% – 57654,30 та 65235,00 млн грн; 40% – 92246,88 і 104376,00 та 50% – 115308,60 і 130470,00 млн грн відповідно. Збільшення застрахова-

них площ, страхових премій, страхових сум та рівня капіталізації страховиків доцільно розглядати як взаємозв'язані й паралельні процеси, які залежать від здатності всіх суб'єктів ринку аграрного страхування реалізовувати існуючі страхові інтереси в рамках діючих договорів страхування.

Дослідження територіального, галузевого та інституціонального потенціалів розвитку ринку аграрного страхування в Україні дають підстави констатувати, що використання сільськогосподарських земель як засобу виробництва аграрної продукції з подальшим виготовленням продуктів харчування пов'язано з ймовірними проявами найрізноманітніших ризиків, що генерує потребу в реалізації страхових відносин у суспільстві. Масштаби потенціалу ринку аграрного страхування залежать від кількості посівних земель сільськогосподарського призначення, обсягу виробленої продукції в рослинництві й тваринництві, чисельності зайнятих у сільській місцевості (потенційних страхувальників) і наявності страхових компаній, здатних забезпечити належний рівень страхового захисту аграріїв.

В авторській інтерпретації потенціал ринку аграрного страхування розглядається як сукупність взаємодоповнювальних культурно-психологічних, організаційно-технологічних та фінансово-економічних передумов для забезпечення еквівалентності страхових інтересів учасників страхового процесу в коротко- і середньостроковій перспективі. Реалізація існуючого потенціалу розвитку аграрного страхування залежить від рівня узгодженості страхових інтересів та міри збалансованості фінансово-економічних можливостей суб'єктів страхового ринку. Для аграріїв (страхувальників) визначаль-

ними умовами участі у страховому процесі є довіра до страхування як інструменту нейтралізації можливих ризиків і наявний платоспроможний попит на страхові продукти.

Висновки. За результатами дослідження встановлено, що завдяки наявності посівних площ, виробників сільськогосподарської продукції та страхових компаній в Україні сконцентровано значний потенціал розвитку страхування сільськогосподарських культур. Об'єктивна потреба в реалізації потенційних можливостей страхування зумовлена необхідністю посилення страхового захисту аграріїв із метою стабілізації їхніх доходів і підвищення рівня продовольчої безпеки в країні. Територіальний потенціал аграрного страхування доводить про актуальність та доцільність розширення страхового покриття потенційних ризиків для всіх областей держави. Використання галузевого потенціалу залежить від урегулювання страхових інтересів аграріїв щодо виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції. Реалізація територіального й галузевого потенціалів безпосередньо залежить від інституціональної спроможності страхових компаній підвищувати власну капіталізацію заради прийняття ризиків на страхування, їх сервісного обслуговування та здійснення відшкодування збитків аграріям у разі настання страхових подій.

Отже, використання існуючих потенціалів надає додаткові можливості страхового покриття, що, в свою чергу, має стимулювати підприємницьку діяльність у сільській місцевості й підвищувати інвестиційну привабливість виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Список використаних джерел

1. *Алескерова Ю.В.* Розвиток сільськогосподарського страхування: теорія, методологія практика: моногр. // Ю.В. Алескерова. – Вінниця: ТОВ “Видавництво – друкарня Діло”, 2015. – 368 с.
2. *Залетов А.Н.* Показатели деятельности страховых компаний Украины за 2016 г. / А.Н. Залетов // Insurance Top рейтинг страховых компаний. – 2017. – № 1(57) – С. 43-47.
3. *Навроцький С.А.* Стан та тенденції розвитку сільськогосподарського страхування / С.А. Навроцький // Наука й економіка. – 2012. – Вип. 1. – С. 61-69.
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua>.
5. *Остапенко О.М.* Удосконалення вітчизняної системи страхування з урахуванням зарубіжного досвіду / О.М. Остапенко // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 5 (10). – С. 19-30.

6. Площі, валові збори та врожайність сільськогосподарських культур, ягід і винограду (остаточні дані) у 2016 р.: Стат. бюл. / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 186 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.

7. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: нац. доп. ; за ред. академіків НАН України Е.М. Лібанової та М.А. Хвесика // Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України” – К., 2014. – 776 с.

8. Чічало-Кондрацька І.Б. Новий підхід до оцінки резервів відновлення і розвитку виробничого потенціалу підприємства / І.Б. Чічало-Кондрацька // Регіональні перспективи. – 2000. – № 1. – С. 18-20.

9. Якубович В. Ринок агрострахування України у 2016-му андерайтинговому році: аналітичне дослідження Проекту “Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та центральній Азії” / В. Якубович // Word Bank Group International Finance Corporation (IFC). – 18 жовтня 2016. – 28 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com>.

10. Glauber J.W. Agricultural Insurance and the World Trade Organization / IFPRI, Discussion PAPER 01473. – October 2015. – 41 p.

11. Graber J.A. dip into newer P & C opportunities / 18th International Investots’s Day Frankfurt, 14 October 2015.

12. Maxul O. Government Support to Agricultural Insurance: Challenges and portunities for Developing Countries / O. Maxul, C. Stutley – Washington DC: The World Bank, 2010. – 250 p.

13. Yakubovich V. Agricultural Insurance Market in Ukraine: Eca Agri-Finance Project / Word Bank Group International Finance Corporation (IFC). – April, 2016. – 38 p. – <http://www.agroinsurance.com>.

14. Zarkovic N. Key Features of Crop Insurance in Serbia / N. Zarrovic, B. Toscano, D. Mrksic and M. Lisov // Bulgarian Journal of Agricultural Science, 20 (No 1) 2014. – 23-33 p.

15. 2016 Crop Insurance Handbook. Undited States Department of Agriculture Risk Management Agency. – 828 p.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2017 р.

Фахове рецензування: 22.06.2017 р.

* * *

Новини АПК

Експорт української агропродукції до ЄС збільшився

Експорт української продукції до європейських країн за перше півріччя 2017 року збільшився на 31,4%, або на 663,4 млн дол. США, порівняно з аналогічним періодом минулого року і досяг 2,774 млрд дол. США. Про це повідомила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України з питань євроінтеграції Ольга Трофімцева.

«Сьогодні країни ЄС стабільно займають друге місце в регіональній структурі нашого аграрного експорту. За результатами першого півріччя 2017 року їх частка становила 34,9%. Загальний зовнішньоторговельний обіг між Україною та країнами ЄС також збільшився на 24,1%, або на 739,3 млн дол. США, у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року, та склав 3 802,8 млн дол. США. Це конкретний результат дії Угоди про ЗВТ між Україною та ЄС».

За словами заступника Міністра порівняно з відповідним періодом 2016 року за шість місяців поточного року зросли обсяги постачання до європейських ринків таких українських агро товарів, як: кукурудза – на 344,1 млн дол. США (або на 54,3%); соя – на 98,1 млн дол. США (в 3,3 рази); макуха – на 37,7 млн дол. США (на 18,5%); олія соняшникова – на 36,4 млн дол. США (на 5,3%); м’ясо та харчові субпродукти птиці – на 27,8 млн дол. США (на 94,4%); маргарінова продукція – на 18,7 млн дол. США (в 13 разів); екстракти солодові, продукти з борошна, крупи – на 12,2 млн дол. США (в 78,7 рази); ячмінь – на 9,1 млн дол. США (в 2,6 рази); хлібобулочні, кондитерські вироби – на 9,1 млн дол. США (на 97,5%); плоди та горіхи сирі або варені, морожені – на 8 млн дол. США (на 70,7%); мед – на 6,9 млн дол. США (30,6%).

«Також помітно зросли обсяги постачання до європейських ринків нішевих і перероблених продуктів з доданою вартістю, наприклад: масла вершкового – на 5,3 млн дол. США (в 1064,8 рази); овочів бобових сушених – на 2,4 млн дол. США (на 86%); шоколаду – на 2,2 млн дол. США (на 24%); томатів консервованих – на 2,1 млн дол. США (на 12,1%) та інших. Серед лідерів-імпортерів були Нідерланди з часткою в загальному експорті до ЄС 17,6%, Іспанія – 17%, Італія – 13,5%, Польща – 12,1%, Франція – 6,8%, Німеччина – 6,7%, Великобританія – 3,8%, Португалія – 3,3%, Бельгія – 3 % та Угорщина – 2,1%», – підкреслила Ольга Трофімцева.

Прес-служба Мінагрополітики України